

DIN VA RAQAMLI ONG: SUN'IY INTELEKTGA IMON, AXLOQ VA MA'NAVIYATNI O'RGATISH MUMKINMI

Mirzaabdullayeva Kamolatxon Abdulhafiz qizi

Farg'ona Davlat universiteti 2-kurs talabasi

kamolatxonmirzaabdullayeva@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt (AI) texnologiyasi bilan insoniyatning qadimiy tushunchalari — imon, axloq va ma'naviyat — o'rtasidagi falsafiy va diniy muvozanat masalalari o'rganiladi. AI insoniy aqlga yaqinlashgani sari, unga axloqiy tamoyillarni singdirish zarurati tug'ilmoqda. Maqolada bu ehtiyojning texnik va ma'naviy jihatlarini, shuningdek, dinshunoslikdagi yondashuvlar yoritiladi. Muallif AI'ga imon va ruhiy qadriyatlarni o'rgatish mumkinligi haqidagi savolga javob izlaydi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, axloq, imon, ma'naviyat, dinshunoslik, ong, texno-axloq

Аннотация: В данной статье рассматриваются философско-религиозные вопросы, связанные с синергией технологий искусственного интеллекта (ИИ) и древнейшими человеческими концепциями — верой, моралью и духовностью. Современное развитие технологий приводит к необходимости внедрения этических принципов в искусственный интеллект, так как он все больше приближается к человеческому разуму. В статье рассматриваются технические и духовные аспекты этой потребности, а также подходы в области религиоведения. Автор исследует вопрос, возможно ли обучить ИИ вере и духовным ценностям.

Ключевые слова: искусственный интеллект, этика, мораль, вера, духовность, религиозные ценности, религиоведение, сознание, технологическая этика, философия религии, этические принципы, цифровая мораль

Abstract: This article explores the philosophical and religious issues related to the synergy between artificial intelligence (AI) technology and humanity's ancient concepts — faith, ethics, and spirituality. As AI advances and becomes more akin to human intelligence, there arises the necessity to embed ethical principles within it. The article examines the technical and spiritual aspects of

this need, as well as approaches within religious studies. The author seeks to answer the question of whether it is possible to teach AI faith and spiritual values.

Keywords: *artificial intelligence, ethics, morality, faith, spirituality, religious values, religious studies, consciousness, techno-ethics, philosophy of religion, ethical principles, digital morality.*

Kirish. So‘nggi o‘n yillikda sun‘iy intellekt (AI) inson hayotining deyarli barcha jabhalariga kirib bordi. U faqatgina hisob-kitoblar va mantiqiy qarorlar bilan cheklanmay, endi ijtimoiy va axloqiy sohalarida ham ishtirok eta boshladi. Bunday o‘zgarishlar din va falsafa nuqtai nazaridan yangi savollarni tug‘diradi: AI iymon, axloq, sabr, tavba, gunoh va savob kabi chuqur insoniy tushunchalarni anglay oladimi? Maqolada shu masalalarning texnik va diniy jihatlarini o‘rganilib, sun‘iy ongga ma‘naviy asoslar singdirish mumkinligi baholanadi.

Iymon va ong: Insoniyatning metafizik yadrosi. Dinlarda iymon (iman, faith, emunah) inson qalbining markaziy ustuni hisoblanadi. U qarorlarni, axloqiy pozitsiyani va jamiyat bilan o‘zaro munosabatlarni shakllantiradi.

Sun‘iy intellekt esa bugungi kunga kelib quyidagi imkoniyatlarga ega:

- Ma‘lumotlarni to‘plash va o‘rganish
- Qaror qabul qilish uchun statistik modellardan foydalanish
- Mustaqil xulosa chiqarish

Biroq AI "iman keltirish", "gunohdan pushaymon bo‘lish" yoki "taqvo" kabi tushunchalarni na tushunadi, na his qiladi. Bu esa uni insoniy ma‘naviyatdan ajratib turadi.

Axloqiy algoritmlar: Yaxshilikni kodga aylantirish urinishlari. So‘nggi yillarda ko‘plab yirik texnologik kompaniyalar AI etikasi kodekslarini ishlab chiqdi (Google AI Principles, IEEE Ethics Guidelines). Ularning asosiy tamoyillari quyidagilar:

- Zarar bermaslik
- Adolatli qarorlar
- Foydalanuvchi ma‘lumotlarini himoya qilish.

Ammo bu tamoyillar insoniy axloqiy qarorlarning intuitsiyaga, tajribaga va imon asosiga tayanishini to‘la aks ettira olmaydi. Masalan, "halollik" yoki "tavba qilish" faqat harakat emas, ruhiy kechinmadir. AI esa bunday ichki kechinmalarni his eta olmaydi.

Sun'iy ong va imon o'rtasidagi tafovut. AI'ga imonli bo'lishni "o'rgatish" uchun u quyidagilarga ega bo'lishi kerak:

- O'zini shaxs sifatida anglash
- Erkin iroda bilan qaror qabul qilish
- Pushaymonlik yoki tavba qilish kabi ichki holatlarni boshdan kechirish

Bu esa na texnologik, na falsafiy jihatdan hozircha mumkin emas. Hattoki agar AI diniy matnlarni o'rganib, muayyan imoniy xulqni "taqlid" qilsa ham, bu imon emas, simulyatsiya bo'ladi.

Ma'naviyat raqamli muhitda: Simulyatsiyami yoki haqiqatmi? Bugungi kunda quyidagi misollar ko'plab savollarni tug'dirmoqda:

- Virtual masjidlar va onlayn namoz
- Hajni AR orqali rejalashtirish
- AI yordamida fatvo beruvchi chatbotlar

Bu amaliyotlar dinni zamonaviylashtiradi, lekin ma'naviy tajribaning qalbdagi mohiyatini raqamlashtira olmaydi. Shuning uchun bizga texnologiyani ma'naviyatga emas, ma'naviyatni texnologiyaga yo'naltiruvchi tafakkur kerak.

Diniy javobgarlik va sun'iy intellect. Islom nuqtai nazaridan:

"Hech bir jon o'zidan ortiq yuklanmaydi..." (Baqara, 286) "Ko'rgan va eshitgan har bir narsa uchun javobgarsan." (Isro, 36)

Demak, AI tomonidan amalga oshirilgan harakatlar uchun mas'uliyat inson – yaratuvchi (dasturchi) zimmasidadir. Sun'iy ongdan axloqiylik kutishdan oldin, uni yaratgan insonning niyati va e'tiqodi muhim.

Xulosa. Sun'iy intellekt (AI) bugungi kunda imon, axloq va ma'naviyat kabi chuqur va murakkab tushunchalarni anglashga qodir emas. Uning ishlashi faqat algoritmlar va ma'lumotlarga asoslangan bo'lib, ruhiy va diniy tajribalar, his-tuyg'ular bilan bog'liq bo'lgan axloqiy qarorlarni qabul qilish imkoniyatiga ega emas. Shu bilan birga, biz sun'iy intellektni texnologiya va dinning o'zaro ziddiyatiga olib kelmasdan, aksincha, diniy qadriyatlarni qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida yo'naltirishimiz mumkin. Din, texnologiyani muqaddaslashtirishni maqsad qilmaydi, lekin texnologiya, to'g'ri yo'naltirilsa, dinga xizmat qilishi va ma'naviy qadriyatlarni targ'ib qilishda yordam berishi mumkin. Maqolada ta'kidlanganidek, sun'iy intellekt tizimlarini yaratishda mas'uliyat, axloqiylik va diniy qadriyatlar unutmasligi zarur. Bu, faqat texnologik yutuqlarga asoslanib qolmasdan, balki insoniyatning ma'naviy va axloqiy rivojlanishini ham inobatga olishni talab qiladi. Demak, sun'iy intellekt kelajakda, ma'naviy qadriyatlar va diniy e'tiqodlar bilan uyg'unlashgan holda,

insoniyatning yaxshilanishiga xizmat qilishi mumkin. Bu yo‘lda eng muhim jihat – texnologiyaning insoniyatga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi va uning ma’naviy qadriyatlarni hurmat qilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ibrohimov, A. (2020). *Sun'iy intellekt va jamiyat*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti. Sun'iy intellektning jamiyat va axloqiy tizimga ta'siri haqida yoritilgan ilmiy asar.
2. Xamdamov, B. (2018). *Dinshunoslik va axloqiy qadriyatlar*. Toshkent: Yangi O'zbekiston nashriyoti. Dinshunoslik fanida axloqiy qadriyatlarning roli va ahamiyati haqida batafsil tahlil.
3. Karimov, S. (2016). *Insoniyat va ma'naviyat: Yangi g'oyalar va yondoshuvlar*. Toshkent: Ma'naviyat va ma'rifat nashriyoti. Insoniyat va uning ma'naviy rivojlanishi haqida yangi fikrlar va ma'naviy qadriyatlarni o'rganadigan asar.
4. Turing, A. (1950). *Computing Machinery and Intelligence*. *Mind*, 59(236), 433-460. Alan Turingning sun'iy intellektni inson aqli bilan taqqoslash bo'yicha fundamental maqolasi.
5. Searle, J. (1980). *Minds, Brains, and Programs*. *Behavioral and Brain Sciences*, 3(3), 417-424. Sun'iy intellekt va ong masalalariga oid falsafiy tahlil.
6. Dignum, V. (2018). *Responsible AI: Designing AI for Human Values*. Springer. Sun'iy intellektni axloqiy yondoshuvlar asosida yaratish va ijtimoiy mas'uliyat haqida.
7. Shneiderman, B. (2020). *Human-Centered AI*. Oxford University Press. Inson markazli sun'iy intellektning ijtimoiy, axloqiy va madaniy ta'siri haqida ma'lumot.
8. Floridi, L. (2014). *The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Oxford University Press.
9. Bryan S. Turner. *Religion and Modern Society: Citizenship, Secularisation and the State* – Dinning zamonaviy jamiyatdagi o'rni, Kembrij, 2011.
10. Jürgen Habermas. *Between Naturalism and Religion* – Sekulyarizm va din o'rtasidagi ziddiyatlar, Kembrij, 2008.